

הילדות.

(מספר הזכרונות לשלמה האלקשי).

אַרְאָה אֶת זְמַנִּי מִיּוֹם לְיוֹם נִסְעָה,
וְלֹא אַרְאָה הַדְּרָשׁוֹנִי — וְהוּא שׁוֹקֵעַ ... (רמח"ל).

ובשקוע השמש, כאשר עוד מעט ויהי לילה, יגדלו יותר ויותר רגשיר העגונים לעת צאת השמש, להשחר המבריק והיפה, לימי הילדות והנוער. והנני שב וחוזר ושב אליהם, והמה — כמו חיים יעלו לפני מים הנשיה, ויעמדו נגד עיני בכל זהרם ושלמותם, וימלאו את לבי איזו נעימות מרה או איזו מרירות נעימה... לא תשובו עוד אלי, ימי אשרי העגונים, לא אוסיף עוד הביטכם, צללי הטובים! והיה לי למצער וזכרונכם כנוגה הברק להאיר עד ארגיע את ימי חשכי ולהחם מעט את הלב הכואב וההומה, בהתקרבו ליום אחרון...

* *

*

ואני אז ילד רך, כבן שמונה שנה, והימים — ימי החורף, ימי פרשת ויצא, ימי פרשת ויחי... כן, פרשת ויצא או ויחי... העתים הלכו והסתדרו ונקבעו בהמוח הצעיר למזכרת-עולם לא רק בעקבות הטבע עם שפעת צבעיה וחליפות חיוניותיה, אך גם — ואולי עוד יותר — על פי פרשות השבוע, בעקבות ספורי התורה וחיוניותיה ואביריה ועולמה היא, והם כמעט שלקחו חלק בראש. הקיץ והחורף עם צבא תמורותיהם בודאי פעלו הרבה על הנפש הצעירה, אך אלה היו החיים החיצוניים, הגשמיים, החולניים, ואותם גם לא למדו, להם גם לא שמו לב, ולעצמם התנהלו למו. אולם החיים הפנימיים, החיים מצד האצילות, הקדושה והסוד שבהם, התרכזו והתכלכלו בספורי התורה בלויית המסורה העתיקה הקשורה על ידה ומפליאה לעשות... ורבי, ר' יעקב אליהו — בנן

עדן תהיה מנוחתו — מה יודע הוא להסביר את ספורי התורה ההיא, מה יודע הוא ליפותם, להמעיטם, עד אשר הכל יוצג כמו חי! ואנחנו התלמידיו הקטנים יושבים לפנינו במעגלה ושומעים ומקשיבים בפיות פעורים, והאזנים לא תמלאנה משמוע... קטן בית הרבי ודל, אך חם וטוב לנו בו. הרבנית פְּנִיָה אותו אחרי ארוחת הבוקר, הרצפה מהורה, המטה מוצעת, הכלים מסודרים על מקומם הראוי, התנור הודם כל צרכו, עד כי הרבי פשט גם את מעילו העליון, והוא יושב אל השלחן בה"מלית-קטן, קופסת הטבקה עומדת על ידו והוא מריח מטנה לרגעים באיזו הרחבת דעת מיוחדת, ופניו, אשר כבר קומטו גם מזוקן גם מעוני, מה מפיקים הם שלות השקט ומה קלאים הם גם עוז גם רוך, בהסבירו לנו את החומש ואת הרש"י... הנה על הקלם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה עולים ויורדים מלאכי אלהים, וה' — האל הגדול הגבור והנורא בכבודו ובעצמו — נצב עליו, על יעקב אבינו ההוא, חביבו המיוחד של כל ה"חדר", הכורת מחמת אחיו הרשע, והוא ישן כאן, יחידי בשדה, ללא כר וללא כסת, על אבני המקום ששם מראשותיו... גדולה ונפלאה היא התמונה. בהלך דמינוני היא מופיעה נגד עיני בכל מלוא קומתה וממלאת את לבי התפעלות ותמהון; אך, כפי הנראה, דבר אין לרש"י ולזה, וכמו לפי קומו הוא עומד פתאום ושואל: "עולים ואחר כך יורדים"? — רק מלים אחדות, אבל השאלה היא כל כך חמורה, ומי חכם ויבין זאת למצוא פשר לשאלה כזו! הרבי מעביר בקעוץ מבט חודר על כל התלמידים העומרים אותו, וכאילו הוא אומר: ומה, ילדים, תאמרו על רש"י? אכן יודע הוא לשאול, לא לחנם רש"י הוא זה! אך רש"י יודע לשאול ורש"י יודע גם לתרץ, והרבי הולך ומבאר לנו את תשובתו של רש"י, והיא כל כך ברורה ומובנת וחמורה, והעיקר — מספקת: היתה קושיא — ואיננה, כמו ביד לוקחה. כמה גדול כחו של רש"י זה! הנה הוסרה השאלה הקשה, שעמדה לנו כאבן מכשול על אס הדרך, והספור הגדול והנחמד, הלוקח אותנו שבי, שומץ לו הלאה הלאה, אחרי שמצא לו מוצא מן המצר, ואנחנו הילדים כמו נחצה עד צואר בנחל עדניו... הרבי הטוב! גם הוא, כפי הנראה, שבע רצון הוא מאד, ומה קורא הוא פסוק אחר פסוק בהתפעלות, בחמדה, ברנש, בקול כל כך מתוק ומסביר ונכנס עמוק עמוק ללבותינו!... ורש"י מצדו עושה את שלו ועומד תמיד על יד ימיננו להאיר את הדרך, לבאר, לישב, להמתיק, ולעתידהצורך גם להמשיך משל — ולפרש כשמלה את הכל... וסגנונו — כמה קצר ומספיק הוא וכמה נוח הוא ומתקבל על הלב! ואיך יודע רש"י לאמר הכל באיזו

הסברה של תמימות, בנועם ובחן, ומה קולע הוא תמיד אל השערה: "לך לך" — "עושה" רש"י (כמו שהיינו רגילים לאמר בלשון החרד) — "להנאתך ולטובתך", והנה "לך" זה כאילו מקבל צורה חדשה ופנים חדשות; "והיה ברכה" — מבאר רש"י ברגש — "בך חותמים ולא בכלום". — ושכלי הרך מתענג לעמוד על עיקרן של דברים ולהבחין כל האמת הכלולה בהם: הלא לקוחים הם, מן החיים, מן המציאות, ממעשים בכל יום, שבהם אין לפקפק, ממעשים של ערב ובוקר וצהרים, גם כאשר יתפלל "העולם" בלחש, גם כאשר ינגן החזן בקול; כן, כאשר יאמר רש"י כן הוא באטת: לא יאמרו "מגן יצחק" או "מגן יעקב", אלא "מגן אברהם"; יצחק ויעקב בודאי גם הם אבות חשובים וגם על שמם נקרא ה' "אלהי יצחק", "אלהי יעקב" (מי לא ידע זאת?), אבל החתימה — לא, לאברהם בלבד, היא נתונה, לו היא נתנה במתנה ואין לאחר חלק בה, כמו שנאמר, "והיה ברכה" — כך, רק בך חותמים... כמה מובנים הדברים וכמה קרובים הם בשכלי אל המציאות, אל עצם החיים... ויהי לי שור וחמור וצאן ועבד ושפחה", מתמיהים הדברים: עוד מעט ויעקב שולח לאדמוני זה עוזים מאתים ורחלים מאתים ועוד ועוד, ופה יספר לו, כי יש לו שור וחמור; אך נזקק לנו רש"י ומסביר את הדבר: "אדם אומר לחברו: 'קרא התרנגול', ואיננו אומר: 'קראו התרנגולים', — משל קמן לקוח מחיי יום יום, — והפליאה הקשה חדלה, והכל על מקומו בא בשלום. 'וישלח יעקב מלאכים' — ורש"י מבאר, 'מלאכים ממש'". רק מלה אחת נוספת, ומה התגדלה והשתלמה כל התמונה! עתה לא אירא עוד לגורל יעקב אבינו ולגורל נשיו והסף אשר ברגליו: אם המלאכים הם מלאכים ממש, הרי ידעו להראות קשה את ה"הלעיטני נאי" (שמו ההתולי של עשו בחדרנו, אשר העניק לו הרבי), הוזה אם יחפוץ לעשות רעה ליעקב ולביתו... עם מלאכים, "ממש" הדברים לגמרי אחרים; הן אחד מהם בלבד הפך את סדום, ופה יש מהם מחנה שלם... אדרבה, מאד מאד הייתי חפץ, כי ינסה הרשע ההוא דבר והיה לו זה לזכרון עד עולם...

אך לעתים רחוקות יש אשר גם רש"י יוצא בגדרו ומקיצורו ובא עלינו ב"חתיבה" שלמה, המשתרעת על חצי עמוד, אשר במראיתה בלבד היא ממלת עלינו אימה יתרה. הנה רש"י חפץ דוקא להוכיח באותות ובמופתים, כי יעקב אבינו נמטן בבית מדרשם של שם ועבר יד שנה בצמצום, לא פחות ולא יותר. והחשבון הוא כל כך ארוך ומסובך ומשוור ביד חרוצים מחלקים שונים ונפרדים, עד שאנחנו הקטנים מרשים לנו להסתפק, אם גם כל הגדולים יוכלו להבינו ולבוא עד

תכונתו... עוד ביום הראשון הודיע אותנו הרבי, כי בשבוע זה יש
 "רש"י גדול וחמור" עם חשבון ארוך, ונהיה נכונים. בא יום הפקודה.
 על הפרק "עומד" הרש"י ההוא. הילדים כלם, חשים ומבינים כל
 ערכה הרב של השעה הזאת, מעמידים פנים של כובד-ראש. וכאילו
 הם רוצים להראות להרבי, כי הם מצדם יעשו כל מה שידרשו מהם
 כדי שיבינו את הרש"י, אם רק אפשר להבין... הרבי שאף מקופסת
 המבקה ביד רחבה ובהרגשת איזה מעם מיוחד כאילו גם זה שייך אל
 "הענין", — והסברת החשבון החלה... והרבי, כאיש מלומד ובקי
 בעבודה זו, מביט בעינים פקוחות ישר אל פני תלמידיו, ולמראה
 עינים בלבד הוא מבחין ויודע כבר, מי מן התלמידים עצר כח ללכת
 אחריו בהעמיקו חקור בהחשבון הסבוך, ומי כבר אבד את הפתיל,
 המקשר את ההוכחות הדקות, והוא רק שומע, אך מאומה לא יבין...
 והרבי דובר ודובר במתינות בהפעמה והוא כמו סופר את המלים כדי
 שיהיה יותר נקל להבינם... אך עבר זמן מה, ופתאום חדל הרבי לדבר;
 קולו נפסק באמצע, וכמתאש הנח את ידו, לאמר: לשוא עמלי,
 אינם מבינים מאומה... הילדים הבינו היטב אל מה רומזת הנחת
 ידו של הרבי ומדוע חדל פתאום לדבר — וישבו פגגלמים ועצובים, אך
 מעמקי מבתם נשקפת תשובה, חציה משפט וחציה תחנון: הלא רואה
 אתה, רבי, כי גם אנו היינו רוצים מאד להבין, אך מה לעשות, אם
 לא נוכל, כבד ממנו, וכלום אשמים אנחנו?... והרבי יושב נשען על
 זרועותיו ותפוש במחשבותיו. אכן נראה הוא, כי יצר לו לעזוב את
 שדה-המערכה בכושפת פנים, מבלי שיבינו תלמידיו את הרש"י החמור.
 אך, כמנהג בני-אדם בכלל בשעת הדחק, החליט גם הוא לעשות "פשרה":
 אם אי-אפשר להשיג הכל, צריך להספתק במקצת. על כל פנים
 יותר טוב מאפס. ובכן בחר בי ובאחד מחברי, שנינו היותר מצוינים
 בכשרונותינו בין כל הילדים, ואחרי שקרא אותנו לגשת אליו ולעמוד
 על ידו, התחיל מסביר לנו את הרש"י ביתר שאת וביתר עז, בשעה
 שלשאר הילדים הודיע, כי הם ידלגו על הרש"י החמור. ואנחנו, שני
 הנבחרים עומדים על יד הרבי ברגשות מהולים מגאון ויראה גם יחד,
 כי באותה שעה שנעים לנו מאד להצפין לטוב מחברינו, גם יראים
 אנו, שמא לא יצליח בידנו גם הפעם להבין את הרש"י, ואז תגדל
 קשינותנו כפלים... והרבי כאילו מתאמץ להרגיע את רוחנו וכאילו מביע
 בעיניו את בטחונו, כי נבין את הענין החמור — ויהי מה... בהשקט
 ובבטחה הוא מוליך אותנו בדרך הקשה והמסוכן הזה ושומר אותנו לכל
 גשמת הצדה; וכיון שהוא מבחין על פי חזות-פנינו, שאנו מתקשים

ברב או במעט ולא הכל הולך אצלנו למישרים, הרי הוא מפסיק את ששף-מדברותיו, נותן לנו להתבונן ולהתעמק במוקשה והבלתי-ימוכן, חוזר עוד הפעם על דבריו, מטעים, מכאר, מחזק, — וככה, לאט לאט, בפסיעות קטנות אבל במוחות, הוא מתקרב יותר ויותר אל המטרה הנרצה, ואנחנו — מרגישים אנו, כי עוד מעט, והכל יונמח בכי טוב... רגשי היראה לבל נקשל ולכל נצא כבושת פנים אינם מציקים לנו עוד, פנינו מאירים יותר ויותר, העינים מבריקות, מבלי משים מופיע על שפתינו צחוק קל, צחוק של עונג פנימי, של הנאה רוחנית, — והנה הסוף: „ובכן — קורא הרבי בקול-נצחון — חסרות ארבע עשרה שנה, ואיפה היה יכול יעקב להיות בהשנים הללו? — „נממן בבית מדרשם של שם ועבר“ — אנו עונים יחדו בקול מצהלות... ואחרי כן, כשבא היום החמישי, מועד הקטנות פרשת השבוע עם הרש"י, ואנכי עמדתי על רגלי ובקול תרועה הרציתי לפני הרבי את כל „הרש"י החמור“ מראש ועד סוף והוכחתי כשתי פעמים שנים, שהן ארבעה, כי י"ד שנה אמנם חסרות וכי ברצון או באונס עלינו להפמין את יעקב בבית מדרשם של שם ועבר, — מה גדלה אז שמחתו ומה הרגשתי אז את עונג ההווה והחיים... הלא זה היה אושר, אישר במלוא מובנו! הרבה מים אזלו מני ים למן העת ההיא, ועוד גם עתה יפעם לבי בקרבי, בזכרי את הרגעים ההם... הה, אלהי צורי! לוא כמרם אלך ואינני תופני ברגעים מעין אלה עוד הפעם, ומבצת חחיים, שבה אני טבול, תרוממני אל אותה ההרגשה המלאה והשלמה של עונג ההווה, אשר הרגשתי אז, באותו יום-אביבי! או אולי מבקש אנכי דבר שלא יקבן, שרק יחידים-גולה, קרושים-מעלה, זוכים לו? ...

ויעקב אבינו אמנם היה צריך להפמין, לבל יחמפנו עשו הרשע, כמו שיפמין, לדוגמא, ראובן הקיץ שכננו בכל חורף מפני „החמפנים“, כדי שלא ימסרו אותו ל„יונים“, לאמר, לצבא. כל הענין כלו הוא בעיני כל כך ריאלי, קרוב אל המציאות! עשו הצד הצורר לא ינוח ולא ישקט. הוא נוסע מעיר לעיר ומכפר לכפר לחפש את יעקב כדי להרגו, מפני שלקח יעקב ממנו את ברכתו, ויעקב — איננו... כמו המימה נפל... הוא נממן בבית מדרשם של שם ועבר, ובאחת הפנות, כמו למשל בבית-המדרש שלנו על יד הכותל המערבי אחורי התנור, יושב הוא נשען על אחד השפנדראות — ולומד... גמרא גדולה פרושה לפניו והוא יושב ומתנענע ולומד מן הבוקר עד הערב, בלא הפסק... אל בית המדרש, באים, בעלי-בתים להתפלל בערב ובבוקר, כנהיג, גם שם ועבר אומרים בכל יום את „השיעור“ לפני הרבה לומדים, אך יעקב

יושב לו נִבְדַּל לבדו (הלא צריך הוא להִשָּׁמֵן!) ועוסק בלמודו, מבלי שישים לו איש לב לשאול אותו, מי הוא ומאין מוצאו... ובאמת, למי הדבר נוגע לשאול ולחקור על אדותיו: בא איזה "בחור" מארץ רחוקה ולומד לו בהתמדה, — מהיכא תיתא, ילמוד... יעקב הצפנר אז בדמינוי בתור "בחור", אף על פי שלפי חשבוננו של רש"י היה אז כבר בן פ"ד שנה: כיון "שלא היתה לו עוד חתונה" והוא מתפלל בלא מליה, הרי הוא בכלל "בחור", אחת הוא, כמה שנותיו, ואפילו אם הלבינו שערותיו... ולעשו הרשע לא יכול גם לעלות על הלב רעיון זר כזה, כי איש בא בימים יתרחק פתאום אל בית המדרש וישב ללמוד, ולכן לא חפשו שם... ה"הלעיטני נא" היה יודע, כי בשעה שיש לאדם פנאי, הרי הוא לוקח תְּלִיו וקשתו ויוצא השרה לצור ציד להביא, — אבל ללמוד בבית המדרש? עשו לא יבין זאת כלל. — אחת היא רבקה הוקנה (ככה מסר לנו הרבי בע"פ; מאיזה מקור לקח זאת — ה' בלבד הוא היודע), היודעת מקום בנה האהוב, ופעם בפעם בודאי שולחת היא לו בסתר חליפת שמלות ופְּתִימוֹן שונים... הלא אם היא!... והחורף לא יעמוד על מקום אחר. הוא הולך והולך ועמו יחד "הולכות" גם הסדרות, הולכים גם ספורי התורה — והנה "יוחי". והיום הוא לי — יום חג. הרבי קורא לנו את ברכת-יעקב לפני מותו. מרגיש אנכי, כי זהו איזה דבר חדש, שכמותו עוד לא שמעתי. אכן טובים ויפים היו הספורים עד הנה, נחמדים ומושכים את הלב, — אבל פה פועל עלי פתאום כמו בהולם פעם איזה כח נפלא של רוח הקודש, של רוממות הנפש, של המלה הפיוטית וההרמנית בכל תקפה וקסמיה... אַל גדול ונערץ! מה יפה ומה מרום! זו לי הפעם הראשונה בימי חיי, שאני נפגש פנים אל פנים עם הכח הנאצל והרוחני הזה — ואני עומד נפעם ונרעש, חרד ונמוג — ולא אדע נפשי... בניגון מיוחד, ברגש, בהתפעלות, בקול רם, קורא הרבי את ברכת יעקב, ואני בולע כל אומר, כל מלה, היורדים לתוך עומק נפשי הרכה בקולות אלהים, כמוסיקא מגבוה... והתמזגה קֶלֶה מה נאדרה היא! הנה האב הזקן והחולה שוכב על מטתו, ידיו רפו, עיניו כבדו, הוא הולך למות... יעקב אבינו לא ישאר עוד בחיים, עוד מעט ויִפָּרֵד ממנו לנצח. אני מרגיש, כאילו אני עומד להִפָּרֵד לנצח ממידעי הטוב, שחייתי בחברתו הרבה ימים, שהוקרתיו ושאהבתי... עוד אני רואה אותו כמו שהיה צימים שעברו מלא חיים ותנועה ורגש, עוד רואה אני את נפתוליו עם אחיו הודוני, עוד אני שומע את קולו המצלצל בדברו משפטים עם לבן הארסי, עדיין שומע אני את תפלותיו בקראו לאלהיו בצר לו והוא גם

יענהו משמי קדשו; עדיין שומע אני קול בכיו ויללתו בבוא אליו הבשורה הנוראה, כי מרופ טורף בן-הוקונים, שקבה אהבו; עדיין רואה אני את חדות-נפשו, כאשר הוגד לו, כי חי חי בנו וכי מושל הוא, — ופתאום נופל המסך — וקץ לכל... יעקב זה, שלא ידע מנוח כל ימי חייו, שכל כך רבו המקרים אשר השתרגו עליו חליפות והוא התאבק עמם והתגבר על הכל, שוכב עתה אין-אונים, חלש, חולה, נוטה למות... ומסביב למטתו עומדים שנים-עשר בניו, הגבורים, מלומדי-המלחמה, כלם גבוהי-קומה, פניהם שזופים ואמיצים, עיניהם גדולות ומבריקות, וקניהם ארוכים ושחורים (יוסף ובנימין הם במדה ידועה יוצאים מן הכלל...). ועומדים הם פה לשמוע את אשר יאמר להם האב הזקן, את אשר יספר ממה שיקרה אותם באחרית הימים... בכבודות הוא מרים את ראשו מעל למראשותיו וכאוב מארץ נשמע קולו החלש: „הקבצו ושמעו בני-יעקב...“ אך הנה קולו מתרומם ומתחזק, רוח-הקודש נחה על הזקן הנגז, האש הקדושה מתלקחת, מרם תכבה לנצח, תתלהב ביתר כח. קול-אלהים, הדובר בהזקן, מתפרץ כרעם בגלגל, הדברים קצרים וחרוצים, חדים כרמחים ומורטים כחרבות לשבח... „בכורי אתה, כמובן, יתר שאת ויתר עז, אך פחו כמיס היית, יצועי חללת — אל תותר!“ ורש"י עומד ומבאר בלא חמלה: הכל נישל ממנו, גם כהונה, גם לוי, גם מלוכה... הכבוד האומלל! הנה לו ברכת האב לפני מותו... בבושת-פנים הוא עומד פה, בן-צעוני, ועיניו נשזרות ארצה... ומה יצר לי עליו, ומה חש ומשתתף אנכי בצערו הגדול! אהובי המיוחד, אמנם, לא היה כמובן זה מעולם, אך סוף סוף הלא אחד משנים עשר שבמיידיה הוא, וכבודו המחולל מרבאני ולוחץ בחזקה את לבי ההומה... שירת הבכור הושרה, ועל הפרק עומדים שמעון ולוי. גבורי-החיל האלה, איש חרבו על ירכו (ככה הצפיירו תמיד בדמיוני), באים תמיד יחדו; כאשר האחד שם גם השני... בן חמור הערל כי יפמא את בת יעקב, מי יבוא ראשונה לקחת נקם, למען ידעו הכנעני והפריזי מסביב, כי את „האחות לא יעשו כזונה“? — מובן מאליו, שמעון ולוי, שניהם יחדו כתאומים. בלא הקדמות יתירות, בלא נשילת רשות מן האב, באים הם על העיר השוכנת במח והורגים כל זכר לפי חרב, לוקחים את דינה אחותם — והולכים להם. כלה ונחרצה. בלא מענות ומענות. נעשה מעשה ואין להשיב. — ועתה ברגעים האחרונים לפני מותו, זוכר להם זאת האב הזקן ודבריו צורבים כאש: „האחים האלה כלי חמס מכורותיהם, באפם הרגו איש — בסודם אל תבא נפשי, ארור אפם כי עז, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל...“ אני נרתע לאחורי ורעדתי תעבור בכל

עצמותי... הזקן מקלל... ולפני מותו, בהפרדו מבניו לנצח נצחים... גם רש"י משתומם למראה חזות קשה זו והוא משתדל לרפות מעט את הרושם המר: "לא אותם הוא מקלל, אלא את אפם". זהו תירוץ. אך אין הקללה יוצאת מידי פשוטה, והרושם נשאר מר ומבהיל... עתה הגיעה שעתו של יהודה. מה יהיה גורלו הוא? במה יפרד האב הזקן ממנו? נבזיזישראל זה, ראש וראשון לבני-יעקב בכל הדבר הקשה, מגינם ומושיעים של אחיו בכל צרה שלא תבוא, אשר בהרימו את קולו, קול אריה, מודעזים חומות מצרים ת' פרסה על ת' פרסה, — עומד עתה בפיק-ברכים, נפעם ונרעש, ומיראתו את חמת הזקן לבל תתך גם עליו כלהב אש אוכלת, כאשר נקבה על אחיו שקדמוהו, הוא נסוג אחורנית, כאילו הוא מבקש לו מפלט מרוח סועה וסער לבל ידביקנו; אך פתאום אורו פני הזקן... העננים השחורים התפזרו ומבין מפלישהם הופיעה השמש בברק-הודה... "יהודה — קורא הזקן ברגש ובאהבה — גשה אלי, אל תירא, אתה אינך דומה לאחיך... גור אריה, מטרף-בני עליה, כרע רבץ כארי וכלביא מי יקימנו, לא יסור שבט מיהודה, ולו יקחת עמים, כבס ביין לבושו ולבן-שנים מחלב". ויהודה נצב קומטיות ומקשיב לברכות-יה, היורדות על ראשו כמל מפי האב הזקן — ופניו מאירים ושמחים, ועמו יחד אנול ואשמח גם אנכי ולבי ונפשי ירונו ויצהלו בקרבי... אך זאת היא ברכה! ורש"י עוד מבאר וממתיק הכל בהרחבה ומוסיף עוד לוית-חן לכל אומר, לכל מלה... וברכת הזקן שוטפת ושוטפת, לאיש איש יחלק את מנתו ביד רחבה, קצרות הן הברכות, אך מלאות ליח ועוז וגדיבות, ובהגיען לבן פורת יוסף, בן הזקונים, האהוב והנחמד, תתהפכנה למעין נובע, השוטף ועובר על כל גדותיו... כמעט עבר עב קל על פני הזקן. הוא זכר את ימי חשבו, ימי אביו... "וימררוהו ורובו, וישטמוהו בעלי חצים", אך הזקן לא יתקצף, לא יתרגש, ברכת ה' הוא מלא ולא עת היא עתה לזכור נשכחות ולעזור פצע שכבר נרפא. במועל ידיו ובלב מלא ורוגש ישלח את ברכתו האחרונה לבנו האהוב: "מאל אבין ויעורך, ואת שרדי ויברכך ברכות שמים מעל, ברכות חהום, ברכות אבין — עד תאות גבעות עולם, תהיינה לראש יוסף ולקדקוד נזיר אחיו"...

את ברכת יעקב לפני מותו, קרא עמנו הרבי, ליקרת הענין, במשך השבוע מדי יום כיומו, ובכל פעם היתה בעיני כחדשה ואזני לא מלאו משמוע... גם צלצול המלים בעצמם נעם לי וחדר לעמקי נפשי כקול כנור המפליא לעשות... ובבוא היום החמישי, בעת המבחן הכללי למה שנלמד ברגל השבוע, השתוממתי בעצמי לראות, כי יודע אנכי בעל

פה את כל הברכה מראש ועד סוף, אות לא נעדרה... לא השתדלתי ולא שָׁנְנתי אותה לדעתה בעל פה, אך מאליו היה הדבר: החרוזים המדורים, היפים והמצלצלים, המלאים גאון ועוז, באו כשמן בעצמותי ומבלי משים נקבעו בהנפש הרכה והמתפעלת וישארו שם למשמרת עד עולם באותו הניגון של הרבי, אשר גם הוא נספח אל עצם הדברים לבלתי הִתַּק עוד בהם...

ובליל שבת קדש, אחרי סעודת הערב, כשהסתדרה אמי על מקומה התמיד לקרוא בשלות־השקט ובאווה עונג מיוחד של שבת את פרשת־השבוע ב"הצאינה וראינה", נגשתי אליה ולחשתי סוד באזונה, כי יש לי מה לספר לה. — "ומה תספר לי?" שאלה אמי, "ובשביל מה עוד בלחש ובסוד?" — "לא עתה, אמי, לא עתה. כאשר ילכו הילדים לישון, או תראי, או אספר. ועתה החשי. הילדים יצחקו עלי. לא אחפץ. ילכו מראש לישון. נשָׁאָר רק שנינו, ואו... כל זה" אמרתי בחפזה ובלחש, ובאצבע הראיתי לאמי על הילדים, וברמיזה התחננתי אליה לבל תגיד להם מאומה. צחוק קל חלף על פני אמי ותשב לקריאת ה"סדרה". ואנכי התחברתי אל הילדים והשתתפתי בשעשועיהם, כאילו — אין דבר. עברו כשתי שעות, הילדים הלכו לישון ואנכי נשארתי יושב אל השלחן על יד אמי, באמרי, כי חפץ אני לשמוע מה שהוא קוראת. ואני יושב ומקשיב ושומע, הספור בכלל ידוע לי כבר מן החומש, אך עם כל זה יש פעם בפעם גם חדשות: תבלין מן המדרש, משל יפה, שיחת אגדה, וביחוד אני מְתַעֵנֵן לשמוע לפרקים מה "שרבינו בחיי כותב". הוא מושך עליו את עיני בשמו המור והחדש לי לגמרי. ידעתי, שיש רש"י, מדרש"א, מהר"ם, אך — רבינו בחיי לא שמעתי מעודי, כלומר, בכל שמונת ימי חיי. ואני שואל את אמי להבינני, מי הוא רבנו בחיי זה ומדוע הוא "כותב" רק להגשים, "ולנו" (היינו, להגברים) איננו ידוע כלל? על השאלה התמויה הזאת אין אמי יכולה לתת לי תשובה מספקת; ובאשר איני מרפה ממנה, היא אומרת לי, כי כאשר אגדל, אז אדע הכל, וביחוד תבקשני "לבל אפסיקנה". ואני יושב ומחכה בכליון עינים, מתי תמור את קריאתה. באיוו עקשנות ילדותית אני מחליש בקרבי, שהיא צריכה לשאול אותי על דבר "הסוד" ולהזכירני ראשונה, ולא אני. נגמרה ה"סדרה", אמי סגרה את ספרה, — ואלי גם לא פנתה. אכן נשמט מזכרונה כל ענין "הסוד". היא כבר התרוממה ממושבבה ללכת אל

מסתה לישון. לחכות עוד אי אפשר. אני נגש אליה. ארס קל מכסה את לחיי, לבי מתפעם ודופק, ובקול חרד אני קורא: "אמי!"... היא מתבונן אל מבוכתי, חמשכני אל ודעותיה ברחמי-אם, ובהחליקה את לחיי באהבה גלויה תאמר אלי: "כמעט ששכחתי. עליך עוד לספר לי "סוד". ספר ואשמיעה. — אבל לא תצחקי עלי, אמי, לא?" — מבוכתי וחרדתי במרה מרובה כל כך מעוררות באמי רגשי-חמלה אלי, והיא באה לעזרתי בקול רך ומחזק ומלא-חסד: "ספר, ספר, בני, אל תירא, לא אצחק, אשמעה"... "והילדים אולי ישמעו מחדר משכבם?" — "אין דבר, בני. הם ישנים כבר. וגם הדלת הלא סגורה. הביטתה". אני מביט מסכיב, הדלתות אמנם סגורות. אין איש ואין שומע זולת-אמי. אני פבליג על חדרת-נפשי ואומר בקול בלתי-בטוח: בשבוע זו למרנו בה "חדר" את ברכת יעקב לפני מותו, ואנכי יודע אותה על-פה ורוצה לקרוא אותה לפניך... אבל בעל-פה, לא מן החומש, ובניגון, כמו שלמד הרבי... אמי מבטת עלי בתמהון וכאילו היא מסופקת, אם אמת נכון הדבר. — ומה, אמי? תחפצי? אקרא? — "קרא, קרא, ואשמעה". "הקבצו ושמעו, בני יעקב" — משתפך קולי הרך על פני כל החדר השאנן והמלא עונג-שבת — ואני קורא את המונולוג הנפלא בניגון וברגש ובהרמתי-יד, ובחגיגי לברכת יהודה מתרוסס קולי יותר ויותר, ההתפעלות הפנימית משהו חן וחיים על כל קריאתי, והניגון הוא כל כך מתוק ויוצא מן הלב... גמרת. השפלתי את עיני וחכיתי, מה תאמר אמי על זה. היא לא אמרה דבר. הבטתי אל פניה, והנה עיניה נמלאו דמעות... "אמי, אף בוכה? ומדוע? האם לא טוב?" — קראתי בתמהון ובדאגה... — "לא, לא. טוב מאד, בני ארחמך" — קראה אמי, בלחצה אותי אל לבי ובכסותה את פני בדמעותיה ובנשיקותיה... "ותכתבי לאבא?" — "אכתוב". — "ומתי יבוא?" — "על חג הפסח" — "ואז גם לפניו אקרא" — "טוב, טוב, בני"...

ובעוד שעה — ואני ישן על מטתי הקשנה. ובחלומי — יעקב ובניו, יהודה, יוסף, החדר, הרבי, אמי, פסח, אבי בא, אני קורא לפניו את ברכת-יעקב, תהלות ומתנות — וטוב לי, וטוב לי...
גן עדני, בוקר חיי, אביבי היפה — ציכס, ציכס...
זלמן עפשמיין.

